

VADLĪNIJAS SKOLOTĀJIEM

Kā pamanīt un apkarot dezinformāciju

INFORMĀCIJA ATJAUNINĀTA: 2021. gada 28. janvārī.

Tiem no mums, kas uzauguši XX gadsimtā, informācijas laikmeta uzplaukums bijusi mūs veidojoša sociāla, kulturāla un politiska pieredze. Jauniešiem, kas šodien tuvojas pilngadībai, šī stāsta nākamajā nodaļā izklāstītās problēmas un iespējas būs ne mazāk iedvesmojošas un sarežģītas. Mēs nevaram ieskatīties nākotnē, bet varam apbruņot jauniešus ar instrumentiem, kas vajadzīgi, lai rastu ceļu nākotnē, lai kāda tā būtu.

Viena no atšķirībām starp pasauli, kuru mantos mūsdienu skolnieki, un pasauli, kurā uzauguši viņu vecāku paaudze, ir informācijas pieejamība. Šāda atvērtība demokrātiskā sabiedrībā ir bijusi lieliska dāvana. Tomēr mēs esam redzējuši arī to, kā, nonākot nepareizās rokās, šo atvērtību var apdraudēt netīšas maldinošas informācijas izplatīšana vai pat apzināti plānota dezinformācija. Viena no lielākajām problēmām bērnu audzināšanā un izglītošanā mūsdienās joprojām ir iemācīt jauniešiem orientēties iespējās un apdraudējumos, ko rada šī pastāvīgi mainīgā informācijas vide.

Šīs rīkkopas mērķis ir sniegt vidusskolu skolotājiem resursus, lai uzsāktu sarunu ar skolēniem par tematiem saistībā ar sliktas informācijas draudiem. To vidū ir jautājumi par sabiedrības veselību, demokrātiju un mūsu sabiedrības pamatā esošajām kultūras un tiesību normām. Nav universālas atbildes uz jautājumiem, kas neizbēgami rodas, padziļināti domājot par to, kā nošķirt patiesību no maldi. Tomēr tieši spēja saskatīt neskaidrības un spriest, balstoties uz kritisku domāšanu, ir māka, kas mums jāattīsta jauniešu prātos.

Paturot to prātā, šajā mācībstundu rīkkopā nav gatavu recepšu vai aksiomu. Piedāvātie materiāli drīzāk paredzēti diskusiju rosināšanai. Rīkojot debates un viedokļu apmaiņu, skolēniem būs iespēja mēģināt atšķetināt informācijas daudzšķautņaino būtību gan individuāli, gan sarunās ar līdzbiedriem. Tās ir pamatprasmes, kas būs vajadzīgas, lai kļūtu par atbildīgiem pilsoņiem tiešsaistē un plašākā sabiedrībā. Tādējādi skolēni varēs iepazīties ar tādiem tēliem kā Makjavelli, Pāvests Urbāns II un mūsdienu *QAnon* sazvērestības teoriju atbalstītāji. Ņemot vērā gan vēsturi, gan aktuālos notikumus, šāda gadījumu izpēte palīdzēs jauniešiem saskatīt dezinformāciju pasaulē ap sevi, vienlaikus arī ieliekot to kontekstā kā parādību ar vēsturiskiem precedentiem un paralēlēm. Mēs ceram, ka tas palīdzēs pusaudžiem attīstīt intelektuālos un personīgos resursus, lai, kļūstot par pieaugušo, orientētos dezinformācijā.

Pedagogi veido svarīgu šīs sarunas daļu, un, ņemot vērā no daudziem mācībspēkiem saņemtos pieprasījumus nodrošināt resursus dezinformācijas jomā, mēs ceram, ka šis būs vērtīgs ieguldījums plašākā diskusijā par izglītošanu par dezinformāciju. Mūsu metodikas pamatā ir mūsu pašu pieredze, kas gūta pētot un reaģējot uz dezinformāciju un maldinošu informāciju Eiropas Savienībā. Tāpat ko skolēni, kam šī pakete ir paredzēta, arī mēs nebeidzami cenšamies mācīties un pārdomāt izmantojamo pieeju. Priecāsimies par jūsu ieguldījumu.

Šī rīkkopa ir izstrādāta, lai iepazīstinātu jauniešus ar tādu parādību kā dezinformācija, veidojot izpratni par tās radītajiem draudiem, skaidrojot, kā skolēni var uzzināt vairāk par dezinformāciju un aizsargāties pret to, un sniedzot iespēju padziļināti apskatīt konkrētus piemērus. Metodiskie līdzekļi ir atvērti un brīvi pieejami visām izglītības iestādēm. Tos var pielāgot jebkurai vecuma grupai, tomēr galvenā mērķgrupa ir pusaudži vecumā no 15 līdz 18 gadiem.

Kā tos izmantot?

Metodisko līdzekļu rīkkopa ir paredzēta, lai aptvertu **vienu vai divas nodarbības** vidusmēra **vidusskolas** klasei.

PowerPoint prezentācijā ir ietvertas saites uz vairākiem videokliem platformā *YouTube*. Vienas nodarbības ietvaros būtu jāpietiek ar vienu vai diviem šādiem videokliem, lai izklāstītu galvenos aspektus. Ja jums ir laiks vai vēlaties apskatīt materiālus vairāku nodarbību ietvaros, varat izmantot pārējos videoklipus. Skolotāji var pēc saviem ieskatiem izlemt, kuri videoklipi būtu piemērotāki konkrētai mācību stundai un raisītu interesantākās diskusijas.

Ieteicamās darbības cita starpā ir:

Darbības	Minimālais laiks	Ieteicamie materiāli
Izpratnes gūšana par dezinformācijas tēmu (5.-24. slaidi)	45 minūtes	<i>PowerPoint</i> prezentācija, video atšifrējums, interaktīva diskusija
Darbs grupās (ne vairāk kā 5–6 dalībnieki grupā) (25. slaidi)	15-25 minūtes	Gadījumu izpēte (un <i>PowerPoint</i> prezentācija atsaucei)
Grupas prezentācija un diskusija (25. slaidi)	25 minūtes katrai grupai	Gadījumu izpēte
Kopsavilkums un ieteikumi turpmākai izpētei (26.-34. slaidi)	5 minūtes	Literatūras saraksts

Ja jums ir vairāk laika, varat plašāk apskatīt iedaļu “Izpratnes gūšana par dezinformācijas tēmu” (piemēram, ilgāk izpētot ārējos avotus un apspriežot dažādus piemērus ar skolēniem) vai atvēlēt vairāk laika darbam grupās.

- Dezinformācija un tās radītie draudi sabiedrībai (6.–10. slaidi)**
Svarīgi! Šie piemēri ir sniegti kā izmantošanai gatavi materiāli. Jūs varat atrast citus tādu gadījumu pētījumus, kuri ir piemērotāki attiecīgajiem skolēniem, vai lūgt skolēniem patstāvīgi atrast citus šādus gadījumus, strādājot grupās. Ieteicams, lai šo piemēru izklāsts būtu pēc iespējas interaktīvāks.
 - Viltus pētījumi un pretvakcinācijas kustība** (sabiedrībai ir nepieciešams, lai akadēmisko iestāžu darbinieki ievērotu augstus akadēmiskos standartus, līdz ar to ir svarīgi izprast, kāpēc tie ir vajadzīgi).

- **Mīts par 5G kā koronavīrusa izraisītāju** (nesens piemērs, kā ļaunprātīgi rīcībspēki var izmantot krīzes situāciju, kas savukārt var radīt faktisku kaitējumu). Saskaņā ar vairākām savvērestības teorijām, kuras tika izplatītas tiešsaistē un bezsaistē, 5G mobilie tīkli izraisīja koronavīrusa pandēmiju. Tā nav taisnība. 5G darbības pamatā ir radiofrekvences, un tās neizraisa vīrusu rašanos.
 - **Koronavīrusa uzliesmojums** aizsāka maldinošas informācijas, dezinformācijas un savvērestības teoriju vilni, kas savukārt izraisīja “infodēmiju”, izmantojot cilvēku paniku un izmisīgos atbilžu meklējumus saistībā ar profilaksi, ārstniecības līdzekļiem u. tml. Bieži vien šī nepatiesā informācija tiek izplatīta neapzināti, bet daudzos citos gadījumos to izplata personas, kuras vēlas piesaistīt vairāk apmeklētāju, publicējot “klikšķesmu” (rūpīgi veidoti virsraksti un raksti uzmanības piesaistīšanai).
 - **Emocionālā manipulācija**, izmantojot aktierus kā pārspīlētus “cietušos” attiecīgajā situācijā, lai izraisītu spēcīgas emocijas, nevis objektīvu viedokli, kas skatītājam rastos, pamatojoties uz autoritatīviem ziņu avotiem.
- **Divi dezinformācijas darbības modeļi (11.-15. slaidis).**
 - **Cilvēki tiek motivēti atbalstīt kādu ideju/mērķi** — viltus pētījumi ir veicinājuši bailes no vakcinēšanas, un tās izraisīja masalu gadījumu skaita pieaugumu. Norādiet, ka motīvi cita starpā ir politiskais labums, piemēram, nomelnošanas kampaņas izveide pirms vēlēšanām vai ārvalstu valdības iejaukšanās citas valsts vēlēšanās ar mērķi īstenot savas ģeopolitiskās intereses.
 - **Tiek pārmērīgi uzsvērtas atšķirības, lai grautu grupas saliedētību vai solidaritāti** — ir grūti ietekmēt spēcīgu un vienotu kopienu; dezinformācija tiek izmantota, lai sašķeltu cilvēkus un pārmērīgi uzsvērtu iekšējās atšķirības un esošos konfliktus vai strīdus.
- **Kā darbojas dezinformācija (16.-19. slaidis).**
 - Sociālo plašsaziņas līdzekļu loma
 - Tehnoloģijas palīdz viegli manipulēt ar informāciju un izveidot jaunus satura veidus, kam ir ļoti viegli noticēt
- **Reaģēšana uz dezinformāciju (20.–24. slaidis)**

Kritiskā domāšana paredz, ka ikvienam jāveic turpmāk norādītās darbības.

 - Jāpārbauda **saturs** — vai fakti un skaitļi ir pareizi? Vai raksts ir tendenciozs? Vai sniegtā informācija ir objektīvi jaunumi vai viedokļraksts?
 - Jāpārbauda **plašsaziņas līdzeklis** — vai tas ir jums zināms? Vai URL neizskatās aizdomīgi? Jāapskata lapa “Par” — kam pieder attiecīgais avots? Kas sniedz finansējumu? Kāda informācija pieejama citos uzticamos plašsaziņas līdzekļos?

- Jāpārbauda **autors** — vai šāda persona tiešām eksistē? Ja nav skaidri saprotams, kas ir autors, iespējams, ka arī pārējā informācija ir nepatiesa. Cienījamu žurnālistu darbības vēsture vienmēr ir zināma.
- Jāpārbauda **avoti** — vai autors savus apgalvojumus pamato, izmantojot avotus? Vai avoti ir uzticami (piemēram, vispāratzīti un cienījami plašsaziņas līdzekļi, attiecīgajā jomā zināmi eksperti)? Vai citētie eksperti patiešām ir speciālisti konkrētā jomā? Ja rakstā nav izmantoti konkrēti avoti vai vispār nav izmantoti avoti (“daži uzskata”), tajā paustie apgalvojumi var būt nepatiesi.
- Jāpārbauda **attēli** — attēliem ir liela ietekme un ar tiem ir viegli manipulēt. Apgrieztā attēlu meklēšana var atklāt, vai attēls ir izmantots iepriekš citā kontekstā.
- **Padomājiet, pirms kopīgojat kādu ierakstu!** Raksts var nepatiesi atspoguļot faktiskos notikumus, piemēram, atkārtoti izmantojot notikumus citā kontekstā, vai arī tas var būt satīrisks. Virsraksts var būt izveidots, lai izraisītu spēcīgu emocionālu reakciju.
- **Pievērsiet uzmanību saviem aizspriedumiem** — dažreiz raksts ir pārāk labs vai izklaidējošs, lai būtu paties. Ielieciet elpu, salīdziniet ar uzticamiem avotiem un saglabāiet vēsu prātu! Ja izlasāt ko tādu, kas liek jums just dusmas, bailes vai skumjas, ļaujiet sev mirkli pārdomām, pirms kopīgojat attiecīgos materiālus.

• **Darbs grupās, apspriežot tipiskus nepatiesas informācijas piemērus (25. slaidis)**

Sadaliet audzēkņus 5–6 cilvēku grupās! Piešķiriet katrai grupai gadījuma izpēti! Atvēliet aptuveni 15 minūtes, lai skolēni izlasītu gadījuma izpētes aprakstu un apspriestu jautājumus, un tad papildu 20–25 minūtes visu grupu prezentācijām un vispārējai diskusijai!

- Eiropā strauji izplatās jauna bīstama sazvērestības teorija, kuras rezultātā izveidojusies kultam līdzīga kustība
- Fragments no Makjavelli grāmatas par principu “skaldi un valdi”
- Neētiska un maldinoša reklāma par “neticami iedarbīgām” zālēm X
- Urbāna II runa Klermonas koncilā (1095. gads) saistībā ar Krusta kariem
- Tautas pasaka par ganu un vilku

Svarīgi! Kā minēts iepriekš, šie ir diezgan klasiski piemēri un ir sniegti kā izmantošanai gatavi materiāli. Jūs varat atrast citu tādu gadījumu pētījumus, kuri ir piemērotāki attiecīgajiem skolēniem, vai varat lūgt skolēniem patstāvīgi atrast šādus gadījumus, strādājot grupās. Piemēram, sazvērestības teorijas (pār pasauli valda Džordžs Soross / Bils Geitss, valdības izplata Covid-19, citplanētieši 51. zonā u. c.), nepatiesa veselības informācija, nepatiesi fakti par minoritāšu grupām utt.

Papildinformācija:

- Poynter Covid-19 datubāze <https://www.poynter.org/ifcn-covid-19-misinformation/>
- EUvsDisinfo lietas: <https://euvsdisinfo.eu/disinformation-cases/>
- Lead Stories “Just because it’s trending doesn’t mean it’s true”: tīmekļa vietne, kas veic populāru rakstu faktu pārbaudi: <https://leadstories.com/>

- Kopsavilkums, ieteikumi papildinformācijas iegūšanai un valstu resursi (26.–34. slaidi)

Pieejamais metodisko līdzekļu saturs

- **Ievadprezentācija** (PPT vai PDF formātā)
 - a. Iegultie *YouTube* videoklipi ir angļu/krievu valodā, bet ir pieejami tulkoti atšifrējumi.
 - b. Paskaidrojumi un apraksti ir sniegti iedaļā “Piezīmes” zem katra slaida
- **Pieci gadījumu pētījumi** darbam grupās ar uzdevumiem (*tos var pielāgot, vai var izmantot citus gadījumu pētījumus*)
- **Ieteikumi** (interaktīvas spēles, norādījumi un resursi) papildinformācijas iegūšanai

Alternatīvi raksti apspriešanai

- **Naidīguma veicināšana pret NATO spēkiem, izmantojot viltus ziņas**
<https://vilniusinstitute.lt/en/lisas-case-repeated-german-soldiers-accused-of-rape/>
Emocionāli piesātināti raksti parasti nodara kaitējumu ātrāk, nekā tos iespējams kontrolēt. Šīs viltus ziņas parasti ir diezgan ticamas.
- **Krievijas televīzija mēģina vainot ASV saistībā ar koronavīrusu**
<https://www.themoscowtimes.com/2020/02/06/russian-tv-runs-conspiracy-theory-blaming-trump-for-coronavirus-a69189>
<https://www.youtube.com/watch?v=JQRmacSHXoo>
Krievijas valsts televīzijas raidījums translēja sazvērestības teoriju, saskaņā ar kuru par koronavīrusa uzliesmojumu ir atbildīgi ASV uzņēmumi, kuri ieinteresēti peļņas gūšanā.

GADĪJUMU IZPĒTES 1. PIEMĒRS

“Q” PIEAUGOŠĀ IETEKME

Vispārīga informācija

Kas ir kopīgs bijušajam ASV prezidentam Barakam Obamam, bijušajai ASV valsts sekretārei un prezidenta amata kandidātei Hilarijai Klintonai, Francijas prezidentam Emanuelam Makronam, dziedātājai Lēdijai Gagai, picu restorānam *Comet Ping Pong* Vašingtonā, Kolumbijas apgabalā, uzņēmuma *Microsoft* dibinātājam Bilam Geitsam un aktierim Tomam Henksam? *QAnon* sazvērestības teorijas piekritēji apgalvo, ka visas minētās personas ir tādas sātānistu kopienas dalībnieki, kura veic bērnu tirdzniecību un kurā ietilpst slavenības, kā arī politiskās un darījumdarbības elites pārstāvji. Bruņoto spēku ģenerāļi esot savervējuši bijušo ASV prezidentu Donaldu Trampu, lai viņš atmaskotu šo tīklu un sagrautu viņu kontroli pār valdību un plašsaziņas līdzekļiem (ko dēvē arī par “slepeno valsti” (*deep state*)). Šo teoriju atbalsta anonīma persona tiešsaistē, kas izmanto segvārdu “Q” un kas apgalvo, ka ir augsta ranga ASV valdības amatpersona, kurai ir augstākā līmeņa drošības pielaide, kas ļauj tai piekļūt klasificētai informācijai.

QAnon radās marginālos tiešsaistes forumos, piemēram, *4chan* un *8chan*, — pirmās ziņas tika publicētas jau 2017. gadā —, taču kopš rašanās ir izplatījusies arī *Facebook*, *Twitter*, *YouTube* un citu populāru platformu lietotāju vidū. *QAnon* būtiska iezīme, kas ļāva šai teorijai strauji izplatīties, ir līdzdalības aspekts: “Q” forumos regulāri publicē norādes (ko dēvē arī par “Q ziņām” (*Q drops*)), kurās visi sekotāji tiek aicināti veikt patstāvīgus pētījumus, lai atrisinātu mīklu un noskaidrotu patiesību, kas slēpjas aiz dažādām teorijām. Kopš 2019. gada beigām *QAnon* idejas ir nokļuvušas līdz Eiropas tīmekļa vietnēm, lapām, grupām un lietotāju kontiem un ir pārtapušas vietējās kustībās, kas pielāgotas vietējiem naratīviem un kontekstam, galvenokārt Vācijā, Francijā, Itālijā un Apvienotajā Karalistē. [Dažos gadījumos](#) *QAnon* naratīvus ir pārņēmušas arī jau esošas grupas, piemēram, *Gilets Jaunes* (“dzeltenās vestes”) Francijā vai galēji labējo kustība Vācijā. Saskaņā ar šo sazvērestības teoriju spēcīgā “slepenā valsts”, kas ir “Q” naratīvu pamatā, nepazīst robežas, un vietējie *QAnon* sekotāji raksturo politiķus un eliti, piemēram, Emanuelu Makronu, kā [“slepenās valsts marionetes”](#), vai arī tiek paustas apsūdzības, ka Vācijas valdība organizē [slepenu pedofilu tīklu](#).

Nav nekāds pārstiegums, ka Covid-19 pandēmija ir ievērojami pasliktinājusi situāciju, jo iedzīvotāji atrodas mājās un līdz ar to pavada daudz vairāk laika internetā, vienlaikus izjutot neapmierinātību ar valdības noteiktajiem ierobežojumiem un pasākumiem slimības uzliesmojuma novēršanai (masku izmantošana, sociālā distancēšanās, māsēde un ceļošanas ierobežojumi). Šajā kontekstā *QAnon* naratīvi ietver gan teorijas par to, ka koronavīruss ir “slepenās valsts” izmantots bioloģiskais ierocis, gan ka Bils Geitss ir izplānojis pandēmiju, lai veiktu masveida vakcināciju un kontrolētu pasaules iedzīvotāju skaitu.

Pēc izvēles:

noskatieties [šo videoklipu](#) un veiciet nelielu izpēti tiešsaistē par *QAnon*.

Jautājumi apspriešanai

- Vai varat noteikt kopīgo tēmu *QAnon* naratīvos, kas izplatās ASV un Eiropā?
- Kāpēc *QAnon* kustība ir tik “pievilcīga” sekotājiem? Kas padara to atšķirīgu no citām sazvērestības teorijām?
- Vai varat noteikt citus vēstures brīžus vai izšķirošus notikumus, kuri izraisījuši līdzīgus sazvērestības teoriju un dezinformācijas viļņus visos kontinentos? Kas tiem visiem ir kopīgs?
- Balstoties uz iepriekšējo diskusiju par dezinformācijas izplatītāju mērķiem, kā, jūsuprāt, ārvalstu varas varētu izmantot *QAnon* naratīvus pret Eiropu un likt tai izskatīties vājākai?

GADĪJUMU IZPĒTES 2. PIEMĒRS

DIVIDE ET IMPERA (“SKALDI UN VALDI”)

Fragments

[..] Pulkvedim cita starpā jebkādā veidā jācenšas **sadrumstalot ienaidnieka spēkus**. Lai to paveiktu, pretiniekam ir jāiedveš neuzticība pret saviem padotajiem, kuriem viņš uzticējās, vai arī jāliek sadalīt savu karaspēku, tādējādi padarot viņu vājāku.

Pirmo mērķi sasniedz, pievēršot īpašu uzmanību noteiktiem ienaidnieku vadoņa biedriem, piemēram, parūpējoties, ka kara laikā netiek bojāti viņu īpašumi vai ka viņu bērni vai citi radnieki tiek atbrīvoti no gūsta bez izpirkuma. Jūs zināt, ka Hanibāls, sadedzinot visus laukus ap Romu, atstāja neskartu tikai Fābija Maksima valdījumā esošo zemi. Jūs zināt, ka Koriolāns, tuvojoties ar karaspēku Romai, saudzēja patriciešu īpašumu, savukārt nodedzināja un izlaupīja plebejiem piederošo. [..]

Lai sašķeltu ienaidnieka spēkus, vislabāk izmantot daļu sava karaspēka, lai iebruktu pretinieka zemē, liekot tam pārtraukt karu un doties aizsargāt savu teritoriju. [..] Tits Didijs, kura rīcībā, salīdzinot ar ienaidnieku, bija neliels karaspēks, gaidīja ierodamies papildspēku leģionu no Romas, taču ienaidnieks bija paredzējis to pārtvert.

Lai to novērstu, Tits visam karaspēkam paziņoja, ka gatavojas cīņai nākamajā dienā, pēc tam ļaujot izbēgt dažiem gūstekņiem. Tie savukārt pastāstīja par konsula pavēli doties cīņā, tādējādi liekot ienaidniekiem atcelt romiešu leģiona pārtveršanas plānu, bažījoties, ka viņu spēki kļūs pārāk vāji. Līdz ar to Titam izdevās nosargāt savu drošību. Konsulam izdevās sasniegt savu mērķi, nevis sašķēlot ienaidnieka karaspēku, bet divkāršojot savus spēkus.

Daži karavadoņi nolūkā sadalīt pretinieka spēkus ir ļāvuši iebrukt savā valstī un ieņemt daudzas pilsētas, lai, tajās atstājot sargpostēnus, karaspēks samazinātos. Pēc šādas ienaidnieka novājināšanas sekoja uzbrukums un pretinieka sakāve.

Citi, gatavojoties iebrukumam kādā reģionā, veica viltus uzbrukumu citā apgabalā, turklāt tik pārļiecinot, ka, īstenojot sākotnēji plānoto triecienu, viņi ieņēma reģionu, pirms ienaidniekam bija iespēja atsteigties palīgā. Pretinieks, nezinot, vai uzbrucējs atgrieziesies sākotnēji apdraudētajā vietā, ir spiests atstāt tajā karaspēku un tajā pašā laikā glābt otru apgabalu, līdz ar to bieži vien neaizsargā ne vienu, ne otru. [..]

Avots: Wikisource, Nikolo Makjavelli, "Par kara mākslu" (1675), 6. grāmata, tulkojis (adaptējis) Henrijs Nevils

Jautājumi apspriešanai

1. Kā viltus informācija var palīdzēt kara laikā? Kā pretinieka neziņa var kļūt par priekšrocību?
2. Vai melot kara laikā ir ētiski? Vai melot miera laikā ir ētiski?
3. Kāpēc sašķeltiem spēkiem ir lielākas iespējas ciest zaudējumu?
4. Kā *Brexit* padara Eiropas Savienību par vājāku organizāciju?
5. Vai varat nosaukt vismaz trīs jautājumus, par kuriem ir atšķirīga izpratne ES valstīs, kuras jau ir dalībvalstis ilgu laiku, un valstīs, kuras pievienojušās salīdzinoši nesen? Vai šīs atšķirības padara ES vājāku vai spēcīgāku?

Citāts

Migranti un bēgļi nav bandinieki uz cilvēces šaha galdiņa. Tie ir bērni, sievietes un vīrieši, kuri atstāj vai ir spiesti atstāt savas mājas dažādu iemeslu dēļ un kuriem ir pamatota vēlme zināt vairāk, iegūt vairāk, bet galvenokārt kļūt par ko vairāk.

Avots: pāvesta Franciska vēstījums 100. Pasaules migrantu un bēgļu dienā.

Uzdevums

Daži bēgļi dodas prom no savas dzimtenes uz ES citu iemeslu, nevis politisku vai drošības apsvērumu dēļ. Tie ir ekonomiskie migranti, kas ir pilnīgi cits juridiskais statuss, un ES izšķir šādus gadījumus.

Diemžēl dažreiz mums nav “ideālā risinājuma”, kā nodalīt šādas grupas. Turklāt var izmantot dezinformāciju, lai atainotu šādus lēmumus kā neatbilstošus un necilvēcīgus.

Iedomājieties divas dažādas situācijas:

- a) kara bēglis no Sīrijas **nesaņem atļauju** iebraukt jūsu valstī un tiek nosūtīts atpakaļ uz Sīriju;
- b) ekonomiskais migrants no Pakistānas tiek **pieņemts** ES valstī, un tam uz diviem gadiem tiek piešķirts garantēts mājoklis un pabalsts.

Paskaidrojiet, kā šīs situācijas varētu radīt spriedzi ES iedzīvotāju vidū. Kuram(-iem) ES ārvalstu oponentam(-iem) būtu izdevīga šāda nestabilitāte?

GADĪJUMU IZPĒTES 3. PIEMĒRS

KRĀPNIECĪBA ZĀĻU JOMĀ VAR RADĪT BŪTISKU KAITĒJUMU VESELĪBAI

Fragments

[..] Vairāki jauni produkti, kas paredzēti vecāka gadagājuma patērētājiem, sola uzlabot atmiņu, turklāt dažu produktu gadījumā pat tiek apgalvots, ka tie var novērst demenci vai Alzheimeras slimību vai apvērst tās gaitu, lai gan tradicionālā zinātne vēl nav atradusi zāles. Šie apgalvojumi sāk piesaistīt regulatoru un likumdevēju uzmanību

“Ellē ir paredzēta īpaša vieta ikvienam, kas pārdod uztura bagātinātājus, par kuriem tiek nepatiesi apgalvots, ka tie var izārstēt Alzheimeras slimību vai demenci, taču redzam, ka ražotāji rīkojas tieši šādi,” savā paziņojumā norādīja senatore Klēra Makaskila (Claire McCaskill) (Demokrātu partija, Misūri štats), kas ir augsta līmeņa amatpersona ASV Senāta īpašajā Novecošanas jautājumu komitejā. 2015. gadā Makaskila nosūtīja vēstules 15 mazumtirdzniecības uzņēmumiem, lūdzot informāciju par to politiku un procedūrām attiecībā uz uztura bagātinātāju pārdošanu, pēc tam, kad viņai kļuva zināma informācija par uztura bagātinātāju *Brain Armor*, kas tika reklamēts kā “aizsardzība” pret Alzheimeras slimību, demenci un insultu.

2015. gada novembrī Tieslietu departaments paziņoja par valsts mēroga kampaņu, kas aptvēra vairāk nekā 100 uztura bagātinātāju ražotājus un tirgotājus. Uzņēmumi tika apsūdzēti saistībā ar nepamatotiem apgalvojumiem gan par ārstnieciskiem līdzekļiem pret Alzheimeras slimību, gan par ārstnieciskiem līdzekļiem cilvēkiem, kuriem ir atkarība no pretsāpju līdzekļiem. Uzņēmumi tika apsūdzēti saistībā ar nepamatotiem apgalvojumiem gan par ārstnieciskiem līdzekļiem pret Alzheimeras slimību, gan par ārstnieciskiem līdzekļiem cilvēkiem, kuriem ir atkarība no pretsāpju līdzekļiem.

Federālā tirdzniecības komisija (FTK) 2016. gadā veica naudas soda piedzišanu no Kalifornijā esoša uzņēmuma, kas apgalvoja, ka viens no tā piedāvātajiem uztura bagātinātājiem mazina ar menopauzi saistītus simptomus, tostarp karstuma uzplūdus un svara pieaugumu. Aģentūra arī veica naudas soda piedzišanu no diviem uztura bagātinātāju tirdzniecības uzņēmumiem, kuri apgalvoja, ka to piedāvātie produkti var novērst matu sirmošanu un atjaunot to dabīgo krāsu.

2020. gadā federālie prokurori sekmīgi turpināja tiesvedību pret uztura bagātinātāju tirdzniecības uzņēmumu, kas atrodas Dalasā un kas piedāvāja svara samazināšanas līdzekli *OxyElite Pro*, kurš tika saistīts ar hepatīta un aknu slimības uzliesmojumu. Cietušo vidū bija arī 48 gadus vecā Havaju salu iedzīvotāja un septiņu bērnu māte Soneta Marasa (Sonnette Marras), kas nomira pēc uztura bagātinātāja lietošanas 2013. gadā.

Avots: AARP Bulletin, 2016. gada jūnijs. Amerikas Pensionāru asociācija (American Association of Retired Persons — AARP) ir bezpeļņas, bezpartejiska organizācija, kas nodrošina cilvēkiem izvēles iespējas novecojot.

Jautājumi apspriešanai

6. Kāpēc cilvēki ir gatavi noticēt šādiem neētisku ražotāju apšaubāmiem solījumiem?
7. Kāda ir atšķirība starp zinātniskiem medicīniskajiem datiem un privātpersonu atsauksmēm, kuras parasti izmanto negodīgā zāļu reklāmā?
8. Kāpēc viltus zāles parasti tiek reklamētas mazāk izglītotiem vai vecāka gadagājuma patērētājiem? Kā var palīdzēt cilvēkiem šajās grupās, lai tie neklūtu par šādu zāļu krāpniecisko reklāmas metožu upuriem?

9. Kurš ir finansiāli ieinteresēts šādas krāpnieciskas informācijas izplatīšanā? Kā negodprātīgie tirgotāji gūst peļņu no apkrāptajiem patērētājiem?
10. Kādi būtu labākie pretpasākumi (izņemot tiesvedību), lai šāda krāpniecība nebūtu efektīva?

Citāts

Slīcējs ķeras pie salmiņa.

Avots: sakāmvārds.

Uzdevums

Izveidojiet farmaceitisko produktu sarakstu, sagrupējot tos divās kategorijās: bezrecepšu uztura bagātinātāji un recepšu zāles.

Paskaidrojiet, kādas ir galvenās atšķirības starp šiem produktiem, ņemot vērā šādus aspektus:

- ražoti rūpīga izstrādes procesa rezultātā,
- ražošanas procesa oficiāla uzraudzība,
- prasības pārdošanas vietās,
- pēcpārdošanas atbalsts un citi posmi.

Aprakstiet, kā ES (un dalībvalstu pārvaldes iestādes) aizsargā patērētājus no manipulācijām attiecībā uz pakalpojumiem/produktiem veselības jomā.

GADĪJUMU IZPĒTES 4. PIEMĒRS

PĀVESTA URBĀNA II RUNA UN KRUSTA KARI

Urbāna II runa Klermonas koncilā 1095. gadā

1094. vai 1095. gadā Grieķijas imperators Aleksijs nosūtīja ziņu pāvestam Urbānam II un lūdza palīdzību no rietumiem cīņā pret turkiem, kuri bija no viņa atkarījuši gandrīz visu Mazāzijas teritoriju. Klermonas koncilā Urbāns vērsās pie klausītāju pūļa un mudināja visus doties palīgā grieķiem un atgūt Palestīnu no muhamedāņiem.

[..] Ak, Dieva dēli, lai gan esat cieši apsolījuši uzturēt mieru savā starpā un sargāt baznīcas tiesības, jums vēl jāveic kāds svarīgs uzdevums. Dievišķā soda stiprinātiem, jums jāvirza sava taisnīguma spēks uz citu darbu, kas attiecas gan uz jums, gan Dievu.

Jūsu brāļiem austrumos ir ārkārtīgi nepieciešama jūsu palīdzība, un jums jāsteidz viņiem sniegt atbalstu, kas tik bieži viņiem ir apsolīts. Kā vairums no jums zina, turki un arābi viņiem ir uzbrukuši un ir iekarojuši Romānijas [Grieķu impērijas] teritoriju uz rietumiem līdz pat Vidusjūras krastam un Hellespontam, ko dēvē par Svētā Jura roku. Viņi ir pārņēmuši arvien vairāk un vairāk no šo kristiešu zemēm un ir guvuši uzvaru pār tiem septiņās kaujās. Viņi ir nogalinājuši un sagūstījuši jo daudzus un ir iznīcinājuši baznīcas, un ir izpostījuši impēriju.

Ja atļausiet viņiem to nesodīti turpināt, uzbrukumi Dieva kalpiem kļūs daudz plašāki. Tādēļ es griežos ar pazemīgu lūgumu, un nevis es, bet Tas Kungs, lai jūs, kristietības aizstāvji, biežāk pārliecinātu visus ikvienas kārtas piederīgos, kā jātniekus, tā kājiniekus, kā bagātos, tā nabadzīgos, lai viņi savlaicīgi atbalstītu Austrumu kristiešus šo nežēlīgo ļaunu padzišanā no kristīgās pasaules. To saku visiem klātesošajiem, kā arī tiem, kuri neatrodas šeit. Turklāt to pavēl pats Kristus.

[..] Visiem, kas turp dosies, ja viņi nomirs uz sauszemes vai jūras vai kaujā ar pagāniem, tiks atlaisti grēki. To es ceļiniekiem solu kā Dieva pilnvarotais. Kāds kauns, ja tādi nicināmi, samaitāti un dēmonu apmāti ļaudis uzveiktu ar ticību Dievam pārņemtu cilvēku dzimumu! Kādam tā Kunga nosodījumam būsīm pakļauti mēs, ja nepalīdzēsim citiem kristiešiem!

Lai tie, kas agrāk netaisni uzbruka ticīgajiem, tagad dodas cīņā pret bezdievjiem un ar uzvaru beidz šo karu, kurš bija jāuzsāk jau sen! Lai kļūst par karavīriem tie, kas agrāk bija laupītāji! Lai taisnīgu kauju ar barbariem uzsāk tie, kas līdz šim cīnījās ar brāļiem! Lai iegūst drošu balvu tie, kas līdz šim par nelielu atlīdzību kalpoja kā algotņi! Lai divkāršu godu nopelna tie, kas līdz šim savu miesu un garu postā dzinuši! Uz klausiet! Kurš šeit ir noskumis un nabags, tur būs bagāts, kurš šeit nav Dieva draugs, tur par tādu kļūs. Lai tie, kas dosies uz Svēto zemi, nekavējas, bet, nodevuši drošās rokās savu īpašumu un savākuši līdzekļus ceļa izdevumiem, pēc ziemas nākamajā pavasarī ar dievpalīgu mundri dodas ceļā!

Avots: A Source Book for Mediæval History. Selected documents illustrating the History of Europe in the Middle Age [Viduslaiku vēstures rakstisko avotu krājums. Dokumentu izlase, kas atspoguļo Eiropas vēsturi viduslaikos], O. J. Thatcher, E. H. McNeal, Ņujorka, 1905. gads.

Jautājumi apspriešanai

1. Kādus “religiskus” iemeslus Krusta kara sākšanai min pāvests Urbāns II?
2. Kādi ir pāvesta lūguma patiesie iemesli?
3. Kāpēc šī runa attiecīgajā laikposmā bija tik spēcīga un ietekmīga?
4. Kāda būtu bijusi “turku un arābu” reakcija toreiz un tagad?
5. Kādas pārbaudes iespējas bija pieejamas attiecīgajā laikposmā (1095. gadā) reģionos, kas atradās katoļu baznīcas kontrolē?

Uzdevums

Uzrakstiet atbildes vēstuli (runu) no Aleksija pretinieku skatpunkta Mazāzijā. Tai vajadzētu būt adresētai visiem iespējamajiem Krusta karu dalībniekiem.

GADĪJUMU IZPĒTES 5. PIEMĒRS

CILVĒKU UZTICĪBAS IZMANTOŠANA VILTUS INFORMĀCIJAS IZPLATĪŠANAI

Pasaka

REIZ dzīvoja ganu zēns, kas ganīja aitas kalna pakājē tumša meža malā.

Visu dienu pavadot vienatnē, viņam kļuva garlaicīgi, tādēļ viņš izdomāja, kā kļiedēt vientulību un arī kārtīgi pasmieties.

Gans joza uz ciema pusi, saukdams: “Vilks aitās, vilks aitās!” Ciema iedzīvotāji izskrēja viņam pretim, un daži no viņiem palika ar zēnu ilgu laiku. Tas puikam tik ļoti iepatīkās, ka pēc dažām dienām viņš to pašu atkārtoja, un ciema iedzīvotāji atkal steidzās viņam palīgā.

Taču drīz pēc tam no meža tiešām iznāca vilks un metās virsū aitām. Gans pilnā balsī kļiedza: “Vilks aitās, vilks aitās!” Tomēr šoreiz jau divreiz piemānītie ciema iedzīvotāji domāja, ka zēns atkal viņus grib apmuļķot, tādēļ palīgā neviens tā arī neatnāca. Tā nu vilks gardi pamielojās ar gana aitām. Kad zēns žēlojās, ciema viedākais vīrs atteica: “Melim neviens neticēs pat tad, ja viņš saka patiesību.”

Jautājumi apspriešanai

11. Kāpēc vispār ir iespējams piemānīt cilvēkus? Kādi ir galvenie iemesli? // Informācijas trūkums, avotu trūkums, kritiskās domāšanas trūkums
12. Kā izglītība var palīdzēt apkarot melus?
13. Vai melošana ir ilgtermiņa stratēģija? Kāds parasti ir melošanas iznākums?
14. Kādi ir ganu zēna iespējamie risinājumi pēc krīzes? Kā viņš var no jauna likt sev uzticēties, ja tas vispār ir iespējams?
15. Vai skolā esat dzirdējuši līdzīgus stāstus par “vilku aitās”? Kā tie līdzinās viltus paskaidrojumiem (piemēram, “es biju slims”, “autobuss neatbrauca” utt.)? Kādas ir iespējamās ilgtermiņa sekas?

Citāts

Dažus cilvēkus vari piemuļķot vienmēr un visus cilvēkus dažreiz, bet nevar piemuļķot visus vienmēr.

Avots: Nezināms, XIX gadsimta beigas.

Uzdevums

Izdomājiet (vai aprakstiet pēc atmiņas) situāciju, kad a) labi zināmais(-i) valsts plašsaziņas līdzekļu kanāls(-i) izmanto to pašu viltus trauksmes stratēģiju. Paskaidrojiet, kā uzticēšanās tiek izmantota viltotas informācijas izplatīšanai. Izmantojiet citātu savai situācijai.